

Maantieteen rytmit

SCHÖNFELDER, STEFAN & KAY W. AXENHAUSEN (2010). *Urban rhythms and travel behaviour. Spatial and temporal phenomena of daily travel*. 230 s. Ashgate, Farnham.

EDENSOR, TIM (2010; toim.). *Geographies of Rhythm. Nature, place, mobilities and bodies*. 241 s. Ashgate, Farnham.

On luonnollista, että rytmit kiinnostavat maantieteilijöitä, sillä rytmejä löytyy monista maantieteellisistä ilmiöistä. Ilmiöitä on kuitenkin käsitteellistetty rytmisyyden kautta maantieteessä vain harvoin. Asia korjaantui tänä vuonna kahden varsin erilaisen teoksen myötä. Toinen teoksista lähestyy rytmejä melko käytännönläheisesti urbaanina jokapäiväisenä liikkumisena, toinen taas on ottanut lähtökohdakseen ranskalaisen sosiologin ja filosofin Henri Lefebvren rytmianalyysin käsitteen.

Yksinkertaisesti ajatellen rytmin saa aikaan säännöllinen toisto. Tämä voi ilmetä monella maantieteellisellä tasolla. Liikkuminen on mitä ilmeisin – ja paljon tutkittu – rytmisesti jäsentyvä maantieteellinen ilmiö. Siirtyminen paikasta toiseen tuottaa toistuessaan rytmisyyttä, varsinkin kun liikkeellä on suuria ihmisjoukkoja.

Tällaiseen liikkumisen rytmisyyteen paneutuu kahden yhdyskuntasuunnittelijan, Stefan Schönfelderin ja Kay Axhausenin teos, jonka aiheena ovat urbaanit rytmit ja matkustuskäyttäytyminen. Teoksen pääasiallinen tarkoitus on löytää menetelmiä ihmisten arkisen liikkumisen mallintamiseksi. Kirjoittajat käyvät lyhyehkösti läpi ihmisten liikkumista tilassa ja ajassa jäsentäviä teoreettisia näkökulmia, joihin muun muassa aika–tila-maantiede lukeutuu. Muita lähestymistapoja ovat sosioekologiset lähestymistavat sekä verkostotutkimus. Tutkimuskenttää esiteltään kirjoittajat ryhtyvät hiomaan liikkumista kä-

sitteleviä kvantitatiivisia malleja. Teos tuntuu tavoittelevan sellaista menetelmää, jolla voitaisiin mahdollisimman monipuolisesti mallintaa ihmisten liikkumista suunnittelun tarpeisiin.

Mikä merkitys mallintamisella sitten on? Tätä pohditaan hämmästyttävän vähän. Vastauksia voitaisiin kuitenkin löytää esimerkiksi aluepoliittisesta keskustelusta. Myös ilmastonmuutoksen torjunnan keinoista saisi paljon irti, mutta niihin viitataan vain ohimennen. Tällä hetkellä esimerkiksi Suomessa uskotaan voimakkaasti siihen, että yhdyskuntarakenteen tiivistäminen johtaa kasvihuonekaasupäästöjen pienentämiseen. Tuntuu kuitenkin siltä, että keskustelusta puuttuvat keinot tarkastella ihmisten liikkumisen moninaisia tarpeita yksilöiden säännöllisen aika-tila-käyttäytymisen kautta. Tarvetta voisi olla sellaiselle hiotulle mallille, jossa ihmisten säännöllistä liikkumista voitaisiin karttoittaa sekä työhön että vapaa-aikaan liittyen.

Schönfelderin ja Axhausenin kirjassa rytmisyys painottuu ihmisten säännöllisen toiminnan tuottamien kuvioiden ymmärtämiseen. Ihmisten toiminnan rytmisyys jää kuitenkin lähinnä otsikkoon nostetuksi metaforaksi, jota ei kirjassa juuri lainkaan avata. Rytmit mielletään teoksessa aika kapeasti ihmisten jokapäiväisen liikkumisen aiheuttamaksi verrattain monimutkaiseksi toistoksi.

Rytmiä, myös jokapäiväistä, voi lähestyä muistakin näkökulmista. Kulttuurimaantieteilijä Tim Edensorin toimittama teos etsii rytmin maantieteitä monista suunnista. Lähtökohtaisena innoittajana teoksen 16 kirjoittajalle on ollut Lefebvren rytmianalyysi. Marxilaisesta perinteestä ponnistava Lefebvre on vaikuttanut anglosaksiseen maantieteeseen voimakkaasti sen jälkeen, kun hänen teoksiaan on käännetty englanniksi.

Teoksen teemat jäsenyivät monella tavalla. Johdannossa Edensor jakaa rytmit ihmisten rytmeihin, kehon rytmeihin, liikkuvuuden rytmeihin ja muihin kuin ihmisten tuottamiin rytmeihin. Ihmisten rytmien pohjalla on ajatus, jonka mukaan ihmisten toiminnan jokapäiväiset toistuvuudet tuottavat paikkoihin rytmisyyttä. Teoksen esimerkit kuvaavat kaupunkimaisia paikkoja. Esimerkiksi kauppojen aukeaminen ja sulkeutuminen sekä ruuhka-ajan toistuvuudet – mutta myös työttömyyden hitaammat rytmit – tekevät paikoista rytmien läpäisimiä. Jopa äänistä ja hajuista löytyy rytmejä. Näiden

kautta syntyy paikan tunne. Jokapäiväisyyden rytmiikka rakentuu sekä yksilöllisesti että kollektiivisesti.

Paikan tuntemisen ja tunteen perustan luovat säännölliset ja normatiiviset paikan rytmit, joita ohjaavat viranomaistahot ja kaupalliset toimijat. Asukkaiden ja läpikuljijoiden rytmit muuttuvat usein näiden vastarytmeiksi.

Paikat voidaankin ymmärtää useiden erilaisten rytmien päällekkäisiksi kudelmiksi; paikat ovat polyrytmisiä.

Paola Jironin mukaan paikka syntyy liikkumisen myötä. Hän tarkastelee etnografisesti matkustamista Santiagon de Chilen metrossa. Elämä ei pysähdy liikkumisen ajaksi, vaan liikkeen aikana tapahtuu paljon. Tässä mielessä liikkumiseen käytetty aika ei ole hukattua.

Toinen lähestymistapa, liikkuvuuden rytmit, liittyy liikkuvuuden itsensä tuottamaan rytmisyyteen. Huomio voi keskittyä esimerkiksi liikennevälineiden sisäiseen maantieteeseen. Kehon rytmien kuvaus puolestaan perustuu yllätyksettömästi kehon toimintojen rytmeihin, kuten hengitykseen, verenkiertoon ja sydämen sykkeeseen. Nämä luovat pohjan alitajuisille kokemuksille paikasta.

Muiden kuin ihmisten tuottamat rytmit laajentavat teoksen näkökulmaa luonnon ilmiöihin. Teos päättää näkemyksiin yhteiskunnallisista luonnoista (*socio-natures*). Owain Jones tutkii artikkelissaan taiteen ja kirjallisuuden vuorovesikuvauksia. James Evans puolestaan aloittaa artikkelinsa pohtimalla sitä, mistä johdetaan yksi nykyajan suurimmista paradokseista: ilmastonmuutoksesta tulvii tietoa, mutta tiedon lisääntyminen ei johda tekoihin. Evansin mukaan katastrofien henkiin herättäminen osana olemassaolon rytmiä voi tarjota ratkaisun, sillä paradoksaalisesti vain usko katastrofin voi estää sen.

Musiikin rytmiä käsitellään yllättäen oikeastaan vain yhdessä artikkelissa, Shannon Hensleyn tekstissä kuubalaisesta rumbasta. Muuten rytmien kirjo on monimuotoinen. Ehkä maantieteellisesti olennaista on ajatus paikasta monien liikkuvien ja siten myös rytmisten tekijöiden tuotteenä. Paikka syntyy liikkeestä, johon vaikuttavat globaalit virrat; valtakunnalliset ja maailmanlaajuiset virtaukset sykkivät paikkojen läpi yhä voimakkaammin. Paikka on rytmisyyden tuottama.

